

השתלת איברים בישראל: האם הגיע הזמן ליצירת "בורסה לאיברים"?

אסף דוד*

המחסור באיברים להשתלה דורש הכרעה חברתית דחופה. במאמר זה נבחן את הכלים המשפטיים שעשויים לאפשר פתרון לבעיית המחסור, ונציע מודל של שוק חופשי לסחר באיברים. השאלה היא כמובן, מהו המחיר לכך (תנאי משמע)

בדבר חקיקה מפורש ומאידיך בשל ההתקדמות הטכנולוגית-הרפואית, חיבר משרד הבריאות שורה של חוזרי מנכ"ל שתפקידם, להציב עקרונות ונהלים לפעילות הגופים הרלוונטיים בתחום השתלות האיברים מן החי (המרכזים המבצעים והמרכז הארצי להשתלות). חוזר מנכ"ל (98/10) מנסה לענות על המחסור החריף באיברים להשתלה על-ידי הרחבת המעגל המשפחתי ממנו ניתן ליטול איברים להשתלה (בעבר האפשרות לבצע השתלה מהחי הייתה מהמשפחה הקרובה בלבד, כעת הורחב המעגל עד לרמה של בני הדודים). בנוסף, הנהלים מתירים תרומה של אדם זר לזולתו, בקבלת היתר מיוחד לאחר בחינה מדוקדקת של מניעי התורם, אשר אל להם לנבוע מדבר מלבד אלטרואיזם טהור. בפסיקה, ניתן תוקף לחוזר המנכ"ל אולם נדרשה הסדרת הנושא בחקיקה ראשית בהקדם. ואכן, בעשור האחרון הוגשו לשולחן המחוקק מספר הצעות חוק לתיקון המצב. החל מהצעת חוק לתיקון פקודת בריאות העם מטילה איסור על מכירה וקניה של איברים וקובעת אחריות בפלילים. המשך בהצעת חוק ממשלתית להשתלת איברים מן החי ברוח חוזר המנכ"ל ובה תמורה בעבור התרומה נאסרת באופן קטגורי אולם התורם יוכר כנכה על-ידי הביטוח הלאומי ויהיה זכאי להחזרי הוצאות (ביטול זמן, אובדן הכנסות וכדומה). לעומתן, הצעת חוק היולית פרטית לעידוד תרומת איברים, התש"ס-2000 בה מוצע ליצור מסגרת ממלכתית לעידוד תרומות איברים, בין היתר על-ידי מתן הטבות לתורמים ומשפחותיהם בצורה של הנחה בביטוח הבריאות. בבחינת המתרחש בעולם הסובב אותנו ניתן למצוא כי בארה"ב לבדה, בשנת 2001 הושלמו 22,209 איברים, והפער בין ההיצע לביקוש גדל מדי יום ביומו: כל יום מתים כ-15 חולים הממתנים להשתלה. בשאר מדינות העולם המצב אינו שונה. החקיקה ברוב מדינות העולם אוסרת במוצהר ובהחלטיות על איסור סחר באיברי אדם. מעטות הן המדינות אשר מתירות מעשים כאלו וביניהן ניתן למצוא את סין ואירן. איטליה הייתה החלוצה בחוקקה את חוק האוסר על סחר באיברים כבר בשנת 1969. אליה הצטרפו מדינות אירופה, צפון אמריקה, מדינות אחדות במזרח התיכון ורבות אחרות. ישנן מדינות האוסרות כל תשלום באשר הוא לתורם כדוגמת החוק בלבנון המדגיש כי אף צורה של פיצוי תסופק בהקשר לתרומה של רקמות ואיברים. לעומתן, ישנן מדינות המתירות פיצוי בגין "הפסד חומר" (לפי העלות הריאלית

לתורם).

אין ספק כי בתנאי שוק יהיה זה תת-תשלום מכיוון שאינו כולל את אלמנט המחסור והרווח. בריטניה וארה"ב הן מדינות התומכות בהסכמה וולונטרית לתרומת איברים. אחד הביטויים לכך מצוי בגב רישיון הנהיגה שמונפק בחלק ממדינות ארה"ב, שם מצוי כרטיס תורם מובנה, ההופך את ההסכמה לתרומה לזמינה ו"דידיותית למשתמש". בבריטניה, כתוצאה מפרסום של נשיא האגודה הבינ"ל להשתלות בשיתוף האגודה הבריטית להשתלות שפורסמה ב-1985 שקבעו כי מנתחים בריטים משתלים כליות לפציינטים הודים ופקיסטנים לאחר שאלו רכשו איברים ולצורך הסדרת שימוש בגופות לצרכי מחקר, נולד החוק העוסק בתחום הסחר באיברים. המחוקק לא מסתפק באיסור תשלום בעבור איברים, אלא גם אוסר פעולות המשדלות אנשים לבצע עולות כאלו: פרסום עידוד תרומה (למשל, מודעת "דרושים איברים" בעיתונות היומית). אחת הסיבות לכך היא שהתרומה עלולה להיות מה"מניעים הלא נכונים", לעיני החוק, כגון כסף ואימונים. החוק מגדיר את פעולות השתלת איברים מתורם חי לאדם שאינו קרובו ושלא קיבל את אישור הועדה, כעבירה פלילית. בארה"ב, המחוקק

מעל למאה ישראלים מתים כל שנה בעודם מחכים לתרומת איברים. בנוסף, קיימים אלפים נוספים הסובלים שעות רבות בטיפולים ארוכים בהמתנה מורטת עצבים להשתלה המיוחלת. במהלך תקופה הם צורכים משאבים ודאגה של החברה במקום להיות חלק מהסקטור היצרני. המצב ברוב מדינות עולם אינו שונה בהרבה.

הבעיה ממשכה להתקיים למרות הרמה הרפואית-טכנולוגית הגבוהה וכוח האדם המעולים המצויים בהישג יד ומקורה במחסור באיברים להשתלה - אלמנט שכלכלנים רבים הראו כי יכול להתבטל אם יוסר האיסור על סחר בהם. לשם מיסודו של הסחר באיברים יש צורך ביצירת מנגנון משפטי, חברתי ותרבותי התומך בקדושת ערך החיים ובצורך לשמורם. מנגנונים אלו אינם מובנים מאליהם.

להלן אסקור את הבעיה של מחסור באיברים להשתלה, אציע פתרון תוך הצגת האיבר כנכס מההיבט הקנייני, האתי והדעות בעד ונגד. כפיתרון לבעיה אציע מודל לפלטפורמת מסחר באיברים תוך הדגשת יתרונותיו וחסרונותיו.

מדוע נדרש שוק חופשי?

הביקוש לאיברים להשתלה קשית. חולה הזקוק להשתלת איבר אינו יכול להתקיים זמן רב בלעדיו ויעשה כל אשר ביכולתו להשיגו, בכל מחיר כמעט. לעומת זאת, היצע האיברים גמיש בהרבה. תורם פוטנציאלי, אינו נמצאים במצב של "אין ברירה". בהינתן המחיר המתאים, יסכים לתרום איבריו לטובת זולתו (הן כתורם מהחי והן המשפחה במקרה מוות). מתן אפשרות לקיומו של שוק חופשי (תשלום בעבור איברים) יוביל לעלייה במספר האיברים המוצעים להשתלה. בתנאי שוק חופשי, מחירי האיברים היו נקבעים ברמה בה הביקוש היה משתווה להיצע. אולם, במצב הנוכחי של "מחיר אפס", הכמות המוצעת מותירה עודף ביקוש עצום. עודף ביקוש זה מציין את החולים הזקוקים להשתלת איבר אך כנראה יחיו חיי סבל, רצופי טיפולים מכאיבים ומשפילים, וחלקם הגדול ימות בציפייה לאיבר הנכסף. אסקור את המצב החוקי בארץ ובעולם ואעלה דרך אחת מני רבות, אשר יש בה כדי לתת מענה למחסור הלווחץ.

בישראל ממתנים להשתלה כ-1,100 חולים. בשנת 2000 טופלו 3,537 חולים בדיאליזה בעלות שנתית של 750 מליון דולר. בכל שנה מבוצעות כ-120 השתלות כליה בארץ וכ-100 חולים מושתלים בחו"ל.

המחוקק הישראלי עדיין לא ניגש במלוא מרצו להסדרת נושא עידוד תרומות האיברים. נכון להיום קיימים מספר חוקים העוסקים בנושא שלא במישרין ועיקר הנושא קבוע בתקנות חוק האנטומיה והפתולוגיה, תשי"ג-1953, מהווה את אבן היסוד לפיו פועלת בימים אלו מערכת איתור וביצוע השתלות האיברים בארץ. החוק, במקורו, נחקק טרום התקופה בה השתלות איברים היו עניין שבמודעות. החוק קובע כללים והנחיות לגבי שימוש באיברי המת לריפוי של אדם. כדי שתתקיים האפשרות ליטול איברים מהמת יש לבצע סדרת פעולות המפורטת בחוק, המקנה ערך מוסרי רב לכבודו ולגופו של המת ופחות לחיים האלטרנטיביים, הניתנים להצלה. פעולת השתלת האיברים היא פעולה כירורגית - פולשנית (בעת תרומה מהחי קיימת מידת מה של סכנה מצד התורם. הרי הטיפול אינו חיוני לשמירה על חייו אלא להטבת זולתו). כדי לאפשר פעילות מסוג זה יש לאפשר הגנה על המבצע (הרופא) וזאת מספקת הגנת הצידוק המצויה בחוק העונשין תשל"ז-1977. הצידוק ניתן בהינתן שהפעולה נעשתה בהסכמה. חוקים אלו אינם מסדירים את נושא תרומות האיברים באופן ברור ושאינו משתמע לשתי פנים. לשם מילוי זמני של הריק שנוצר מחד על-ידי החוסר

צורה אחרת, כגון הפרדתם מהגופה, הם יכולים להוות מושא לבעלות בית המשפט הוסיף כי יתכן והמשפט המקובל יכיר גם באברים אשר לא שינו את "מצבם" כנכסים. אולם מתעוררת שאלת הבעלות: למי קיימת הזכות על הנכס? תשובה לכך ניתנה בפרשת Dobson. זכויות הקנין שייכות לאדם שביצע פעולה לשימוש באיבר (יכול שיהיה צד שלישי ולא למקור האיבר או יורשיו. בארה"ב, החוק הפדראלי אוסר רכישה/העברה של איברים להשתלה אם נעשו סידורים כספיים. אלמלא חוק זה ואחרים בעלי משמעות הזהה לו, הרי ניתן היה לסחור באיברים תמורת תשלום והלא אם לאיבר קיים ערך כספי, הרי הוא רכוש.

שאלות ביחס לבעלות על הגוף נקבעות בעצם על-ידי החברה, מידת פתיחותה, והאופן בו היא רואה את הפרטים המרכיבים אותה. ההיבט האתי קיימים אינספור של היבטים ואסקור כמה מהם:

האם ניתן לאפשר לאדם למכור מאיבריו בשל לחצים כלכליים? בהודו התפתח אחד השווקים השחורים הגדולים ביותר לאברי אדם להשתלה. את הכליות מוכרים העניים לעשירים. מתעוררת השאלה האם העסקאות נעשות מתוך חופש או מתוך בחירה כפויה (האפשרות השנייה היא המהימנה יותר). עולה השאלה במה שונה האדם ההודי העני, מכורה הפחם במכרות הפחם המוזנחים בסיביר. האין אותו כורה עוסק בעבודה מסוכנת הפוגעת בבריאותו? הן לו קיימת ברירה אחרת? גם הוא פועל מהצורך לתמוך במשפחתו, מה נפקא מינה מאותו אדם הודי? אם אנשים זקוקים לכסף נואשות עד כדי מוכנות למכור איבר מגופם, לא נוכל, כחברה, לרפא את הייאוש על-ידי איסור בחוק על הפעולה בה הם בחרו לנקוט. יש לנקוט בגישה מרחיבה, לגשת לטיפול בבעיה המרכזית שהיא הפערים בין העשירים לעניים ולא בתוצאה הנובעת ממנו – הסחר באיברים.

מדינה עם איסור סחר, אל מול מדינה עם שוק שחור – מה עדיף? בהודו למשל, אנשי המעמד הגבוה יכולים לרכוש איברים בשוק השחור מהעניים. התוצאה: יותר אמידים חיים ולמשפחות התורמים, חיים טובים יותר (עקבות התמורה). באירופה, בשל האיסור בסחר, אנשי המעמד הגבוה והנמוך הזקוקים להשתלה ממתנינים יחדיו בתור האינסופי. איברים שהיו יכולים להיתרם תמורת תשלום אינם מגיעים לשוק וכך החולים סובלים וחלקם מתים, מוות שלפחות חלקית, יכול היה להימנע. בנוסף, שעות טיפול יקרות אשר היו יכולות להיחסך כתוצאה מקיצור התורים על-ידי הגדלת מספר ההשתלות, היו יכולות להיטיב עם הנותרים בהמתנה.

האם התורם מקבל פיצוי הולם בעבור תרומתו? במצב של שוק שחור קיים מרכיב מסוים של ניצול בשל כשלי השוק המובנים. את עיקר התמורה נוטלים גופים מתווכים ורפואיים ולא התורם אשר בזכותו מתקיים כל התהליך. במידה ויתקיים שוק על בסיס כלכלי, תמחור התהליך יהיה הוגן כלפי המאפשרים אותו.

"ראשית כל, אל תזיק!"¹ בבסיס שבועתו של הרופא נמצאת החובה שבכל מעשהו, לא יגרם נזק נוסף לחולה. באם רופא כורת איבר או חלק ממנו מאדם חי, עליו להיות בטוח שבמעשהו אין נזק רב מהתועלת לאותו אדם. עולה השאלה האם ביצוע ניתוח לכריתת איבר, הגורמת לחולה "נזק מסוים", גם אם פעוט, תמורת שווה ערך כלכלי, עומדת בכלל הבסיסי האמור.

בעד סחר באיברים:

– גם אם לא כל אדם יוכל לזכות באיבר, עדיף שחלק ירכשו אותו ויחיו מאשר האפשרות כי האיבר לא יתרם כלל ואף אחד לא יחיה בזכותו. מלבד זאת, בעבור כל השתלת כליה מתפנות שעות דיאליזה יקרות אשר כעת יוכלו להיות לנחלת הנצרכים ובכך להיטיב את חייהם ולהאריכם.

– זו התנשאות להניח כי אדם אינו יכול לבחור האם ברצונו לתרום איבר להשתלה. יש לזכור כי האתיקה של הרופא והחוק הפלילי, לא יאפשרו למערכת לבצע פעולה שתזיק לבריאותו של התורם ותסכן את חייו.

אסר על מסחר באיברים בחוקקו את "חוק ההשתלות הלאומי בשנת 1984, ומסווג את איברים להשתלה לשני סוגים: מתחדשים (דם, מח עצמות וכו') ושאינם מתחדשים (כליות וכו'). התשלום בעבור איברים שאינם מתחדשים, אסור. התשלום היחיד המותר בעבור השתלה הוא בגין ההוצאות של הניתוחים, נסיעות ואובדן שכר. כדי לממש את האיסור, החוק הפדראלי, כמו חוקים מדינתיים רבים, כולל ענישה אפשרית של מאסר. בעוד שמבחינה פדראלית, סחר באברים הינו בילתי חוקי, מדינות מסוימות מחוקקות חוקים מדינתיים שונים בתחום. במיזורי קיים חוק "חיים תמורת חיים" אשר מאפשר לנידון למוות "להחליף" כליה או מח עצם תמורת המרת עונשו למאסר עולם ללא חנינה. ניסיון שונה, הבא להציע תמורה בעבור תרומת איברים, מצוי במדינת פנסילבניה, המציעה סכום של 300\$ לכיסוי הוצאות הלווית הנפטר, באם משפחתו מסכימה לתרום את איבריו. התשלום מבוצע מאוצר המדינה ישירות לבית ההלוויות. הבלמים והאיזונים הבנויים בתוכנית, מביאים להשפעה על ההיצע בלבד, ולא על ההפצה. כך נמנע החשש כי העשירים יהיו הנהנים העיקריים מההיצע הגדל. שנית, הסכום זעיר, מאוצר המדינה ומיועד לכיסוי הוצאות קבורה בלבד, אין הוא מעשיר את עזבונו של המנוח, אינו מהווה תמריץ למשפחה למניעת טיפול חסר ואינו מאפשר מיקוח.

בסין, אחד ענפי הכלכלה הפורחים הינו התיירות הרפואית. בתחילת 1998 עצרה הבולשת הפדראלית שני אזרחים סינים אשר הועמדו לדין בגין הצעה למכור איברים מגופות של אסירים לאחר שנתפסו משדלים סוכנים לרכוש איברים להשתלה בסין. ראיה למסחר הנרחב ניתן למצוא בעובדה כי ב-1995 עלה מספר העבירות עליהן מוטל עונש מוות מ-26 ל-65. עיתוי ההוצאה להורג מתואם עם מידת מוכנותו של "התייר" לקבלת האיברים. הפתרון – מתן אפשרות למסחר באיברים: פתרון זה הינו רק אחד מני רבים היכולים לשחרר את החברה האנושית מהבעיה המעיקה של המחסור. אין בכוונתי לטעון כי המודל אותו אציג הינו הפתרון לכל תחלואי הבעיה, אך אין בליבי ספק כי התגברות על הדעה הרווחת השוללת קיומו של מחיר לגוף האדם, תוביל להטבה כללית ברווחת רוב מדינות העולם ותושביהן.

הניתן לראות באיבר נכס סחיר?

הגוף כנכס

לא אחת, בעת שאנו מתייחסים לגופנו, אנו אומרים "הגוף שלי" ומתכוונים כי בשל שייכותו לנו, נוכל לקבוע מה יעשה בו ומה לא. אולם, שליטה אינה בהכרח מציינת שייכות. סוגיה זו רחוקה מלהיות מוסכמת אתית ומשפטית. זכות הקנין של הפרט היא ערך משפטי חשוב ומעוגנת בחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו, ועלולה להתנגש בערכים אחרים, כגון טובת הציבור. במקרים אלו יש לאזן בין הערכים המתנגשים. בבסיסו של דבר, הזכות הינה יציר משפטי שהגדרתו רחבה, ומתייחס לכלל הזכויות בנכס. אם איבר יוכר כנכס, אזי הוא יכול להוות מושא לקנייה ומכירה ובאם אינו כזה, אין אפשרות להעביר בו בעלות. המחוקק הישראלי לא התייחס לסוגיה במפורש, והותירה לעת עתה, כאמור בחוזר מנכ"ל משרד הבריאות. לעומת העמימות של חוק היסוד ניצב חוק האנטומיה והפתולוגיה, תשי"ג-1953, המעניק בלעדיות להחלטתו של האדם לכל הנעשה עם גופו. אם קבע אדם בחייו כי ברצונו שגופתו תנותח, אין ביד בני משפחתו להפוך את קביעתו ולחילופין, קבע כי לא תנותח, כל הסכמה אחרת של בן משפחה בטלה. מן הכלל אל הפרט ניתן להסיק כי כריתת איברים לשם השתלה, דינה כדן כל ניתוח אחר. קביעה ערכית זו יכולה ללמד על זכויותיו הבלעדיות של האדם בגופו. קיים ויכוח עיקש באקדמיה הישראלית בין המלומדים, טדסקי וויסמן. וויסמן טוען כי מאחר ואין למכור איברים, אלא להעניקם במתנה, לא תיתכן בעלות עליהם. טדסקי, לעומתו, נוטה למסקנה כי קניינו של פלוני קיים על איברים, בהנחה שאלו הופרדו מגופו. קביעתו זו נובעת בין היתר לאור הפסיקה בארצות המשפט המקובל. באנגליה פסק בית המשפט כי בעוד אברי גופה, בעודם ב"מצב הטבעי" אינם נחשבים לנכס, כאשר הם רוכשים

המבטחים. אופן הפעולה יתבצע על-פי תקנות ונהלים מוגדרים, ובפיקוח כפי שיקבע על-ידי המחוקק. על-מנת שיוכל אדם למכור חוזה עתידי לאיבריו, יהיה עליו לספק פרופיל גנטי (אוסף מידע רפואי שיקבע כסטנדרט) כדי שהבורסה תוכל לסווג את איכות האיברים (מחלות תורשתיות, סוג דם וכדומה). החוזה יכול שיהיו לתקופות שונות (שנה, 3 שנים ויותר). החוזה יכול לכלול, נוסף על תשלום בעבור הזכות, מנגנון של ביטוח חיים אשר ישולם ליורשי התורם סכום כסף מסוים, באם יקרה מקרה המוות שיאפשר תרומת איברים. את החוזה ימכור התורם הפוטנציאלי, בעת שיחפוץ בכך, בבורסת האיברים. את צידו השני של המתנס מהווים הגופים המבטחים. לגופים אלו יהיה מאגר מידע מקיף על מבטחיהם וכן על האיברים להם רכשו זכויות וכך יוכלו להעריך את מצב ה"התחייבויות אל מול הנכסים" ולהעריך את מידת חשיפתם לסיכונים השוק. במידה ובזמן נתון מתקיים עודף באיברים זמינים, יוכלו לסחור בהם בשוק הספוט עם גופים מבטחים אחרים הנמצאים בחסר (כמובן שהמחיר יתאים עצמו).

יכולת הניוד: השתלות איברים, כיום, חייבות להתבצע תוך שעות ספורות לאחר הנצלת האיבר מגוף התורם. אילו ניתן יהיה להקפיא את האיבר ולאחר תקופה מסויימת להפשירו ולהשתילו, פני ענף ההשתלות ישנתו לחלוטין. הבעיה נובעת מהעובדה כי בעת תהליך ההקפאה נוצרים גבישי קרח בין תאיים. היווצרותם מביאה לניקוב קרומי התאים ולא יכולת הרקמות לשוב לתפקוד נורמאלי. שיטה כימית חדשה של הקפאת תאים, שפותחה על-ידי ד"ר גודסון, נוסתה על איברי חולדות בהצלחה. כך ניתן לראות באופק אפשרויות לאחסון איברים לאורך זמן. שימוש שכזה, לשם וויסות היצע וביקוש, אינו בגדר מדע דמיוני. אפשרויות כגון אלו יאפשרו שוק יציב יותר לאורך תקופה.

מנגנון שיווי משקל: המחוקק הישראלי קבע בחוק את "חוק ביטוח בריאות ממלכתי", כי שר הבריאות יכול לכלול בסל שירותי הבריאות את תחום ההשתלות בסיסי כשירות אותו מחויבת קופ"ח לספק. הגופים המבטחים יהיו זכאים להמציא תוכניות משלימות ובהם להציע את השירות במסגרת זמן מקוצרת. הדבר יוביל לצורך של הגופים המבטחים לדאוג לאספקת איברים למבטחיהן, ומידת הצורך יקבע את מחירם בשוק על-פי עקרון שיווי משקל בשוק. מערכת מסוג זה תבטיח כי לא ייווצר מצב בו ימתין אדם ללא אפשרות להשתלה מסיבות כלכליות, בעוד שבעלי האמצעים יוכלו להיטיב את מצבם. מכשיר יעיל נוסף הינו עסקאות מחוץ לבורסה: הגופים המבטחים יקבלו מבטחיהם זכויות לאבריהם במקרה אסון בתמורה להנחות במחירי ביטוח הבריאות.

יתרונה השיטה המוצעת:

- מאחר ויהיה קיים מחיר שוק וחיוב בחוק אשר מחייב את הגופים המבטחים לדאוג לאיברים לכל אדם (תלוי במשך זמן ההמתנה), תוכל הממשלה להבטיח את אספקת כל הביקוש כאשר מידת ההשקעה שלה אינה קיימת. יש לציין כי הממשלה תרוויח מכיוון שיעור הבלתי מועסקים מבחינות רפואיות יקטן, מאשר אילו ההשתלות לא היו מבוצעות (עלויות טיפול בחולים).

- טיב האיבר: מאחר וניתן יהיה לבצע אבחנה בין סוגי התורמים, יוכל להיות ביד הקונה והמוכר מידע טוב יותר לגבי הנכס המוצע. - החוזה נכרת לתקופת זמן מוגבלת. מתאפשר לשני הצדדים לבחון מחדש את מידת רצונם להמשיך להחזיק/להציע את הזכות לנכס במחיר האמור. הדבר יחזק את מחויבותו החוזית של המוכר (הקטנת האפשרות להתנגדות מצד צאצאיו) לביצוע העסקה.

- מפחית באופן ניכר את הצורך בתרומות איברים מן החי ובה בעת מאפשר לתורם הפוטנציאלי ליהנות מגופו (הן כספית והן בשל תחושת העזרה לזולת הנובעת מהידיעה כי במותו, באם יקרה, יעזור לזולתו). - תתאפשר תחרות קרובה למשוכללת אשר תביא למיקסום הרווח לכל הצדדים. המוכרים יפיקו מחיר מקסימאלי והקונים, מחיר מינימאלי, בנקודת הזמן של ביצוע המסחר.

- השוק השחור של האיברים אינו יכול להיות מוסדר אולם חקיקה מאורגנת אשר תסדיר שוק חוקי לאיברים תצמצם באופן ניכר את הצורך בשוק שחור ואת הכדאיות של המסחר בו. - שוק איברים חוקי יפנים בתהליך תרומת האיברים את עקרון השוויון והצדק. היום, כל המעורבים בתהליך (רופאים, אחיות, בתי החולים וכו') למעט התורם, מפיקים תועלת כלכלית מהפעולות שהם מבצעים. מדוע למנוע תועלת כלכלית מהגורם החשוב ביותר בתהליך, התורם?!

נגדסחר באיברים:

- סחר באיברים יגדיל את האפליה בין העשירים לעניים. אפשרות של תרומה בתמורה תאיין כל זכר לתופעת הנתנה מרצון והאלטרואיזם. איזה תורם יסכים לוותר על תשלום בעבור תרומתו?! - כבר בעת הזו ברור כי טפטוף האיברים בשוק השחור נובע בעולם השלישי ודלתה המצויה בקרב המדינות המתועשות והעשירות. באם הנושא יוסדר בחקיקה, הטפטוף עלול להיפך לנהר שופע אשר יביא את המדינות העניות לשמש כמחסן חלקי חילוף למדינות העשירות. - יכולתם של פרטים ומדינות להפיק רווחים מאיברי בני אדם עלולים להוביל לפגיעה בזכויות האדם במדינות המתפתחות (העניות) ויכול להגיע עד כדי מתן גויטימציה להקרבת אדם לשם שימוש באיבריו והאכלת משפחתו או העשרת כיס שליטי מדינתו.

השמות תווית מחיר על גוף האדם מזמינה ניצול בידי חסרי המצפון. המחפשים עילות לביטול האפשרות של סחר באברי אדם יכולים לגייס לטובתם סיבות רבות ומשונות. אחת היא גניבת איברים. במדינות בהן הותרה מכירת איברים ניתן לזהות סממנים של פגיעה ברצון. בהודו, לא אחת התלוננו חולים על כאבי גרון, נותחו להוצאת שקדים ולאחר שהתעוררו גילו כי נעלמה גם אחת מכליותיהם. ההסתברות להתרחשויות אלו קיימת היום במידה גבוהה יותר מאשר עלולה להתקיים במצב בו קיים שוק חופשי לאיברים. מאחר והיום "תרומות" אלו אינן חוקיות, מחיר האיברים גבוה ומהווה מוקד משיכה לביצוע פשע כאמור. אם וכאשר סחר באיברים יהיה חוקי ובו זמנית יוטלו עונשים כבדים בחוק על גניבת איברים, מחירם יפחת והמוטיבציה לביצוע פשעה בתחום תקטן. בנוסף, האינטרס של המוסדות הרפואיים ובעלי המקצוע בתחום הינו לבצע מספר רב של השתלות, הן לשם צבירת שם, ניסיון ופרנסה. החשש הנובע הוא של פזיזות בייחוס "הסכמה מדעת" רחבה מדי. קיימים כללים ברורים של "הסכמה מדעת" למגוון פעולות רפואיות שגורם רפואי יכול לבצע. כללים אלו יכולים להתקיים גם בעבור סחר באיברים. כדי להגביר את המודעות לפעולה, ניתן לקבוע כי המעוניין לתרום (תורם חי) יהיה מחויב ב"תקופת צינון" אשר בסופה יאשר את החלטתו או יבטלה. מעבר לכך, יש לתת דגש ל"סיכון מחושב". שוק חופשי עלול להביא קונים פוטנציאליים לא לברור את תוך הקנקן בעת הצורך. יתכן מצב בו ימצא עצמו נצרך, אשר חיפש פיתרון זול, רוכש איבר פגום או שאינו מתאים לגופו. בעיה זו אינה מתקיימת בשוק הנוכחי שכן קיימת תופעת חסר.

המודל המוצע למסחר באיברים - בורסת איברים מהמת:

מצד המוכרים: תורמים בדמי ימיהם או משפחתם במידה וחלפו ימיהם באמצעות סוכני בורסה.

מצד הרוכשים: חברות הביטוח הרפואי וקופות החולים.

זירות המסחר:

מסירה בספוט (מיידי): מיועד למקרים בהם נפטר אדם אשר לא כרת חוזה להשתלת איבריו ומשפחתו חפצה בכך.

מסירה עתידית: אדם החפץ לאפשר שימוש באיבריו במידה ויתרחש אירוע מוות המתאים לאפשרות השתלה, במהלך שנה (או יותר), יוכל לפנות לברוקר לשם כתיבת "חוזה עתיד" לזכויות על איבריו.

העיקרון הבסיסי:

מתן אפשרות לסחר באיברים (המהווים לענייננו סחורות), על-ידי הקמת בורסת סחורות אשר בה יפעלו סוכני איברים פרטיים והגופים

חסרונות השיטה:

- הבעיה המרכזית נובעת מהגבלת יכולת הביטול של התורם הפוטנציאלי. לאחר כתיבת חוזה עתידי, קיימת בעייתיות לבטלו, במיוחד בעת קרות מקרה הביטוח וכאשר קיימת התנגדות מצד המשפחה לנטילת האיברים. בעיה זו ניתנת לפיתרון בעזרת מחשבה תחילה. כחלק אינטגרלי של החוזה יכולה להיות אופציה לבני המשפחה לביטול. ביטול זה יהיה כרוך בשיפוי הגוף המבטח בהוצאותיו ובקנס נכבד. אי הידיעה של האדם הפשוט על המתרחש בשוק שזא, יכול להביא לכך שעושי שוק ינצלו המצב לטובתם, תוך הפרת אמון לקוחותיהם על מנת להשיג רווח מהיר.

- היתכנות היווצרות התחרות בלת-משוכללת, אוליגופסון, או קרטלים אשר יובילו לכשלי שוק. למשל, התאגדות קופות החולים המובילות וביצוע מניפולציות בשוק.

- הצורך ביצירת כרטיס גנטי על כל עלויות גבוהות כתוצאה מהאמצעים הטכנולוגיים-רפואיים הנדרשים לשם עריכת פרופיל גנטי תקופתי של התורם הפוטנציאלי. "האח הגדול, יודע הכל". קיומו של פרופיל גנטי עלול להשפיע על תחומי חיים רבים. הצורך בו יכול להשפיע על נכונותם של תורמים פוטנציאליים.

סיכום

הכלכלן האנגלי, תומאס מלתוס חזה בספרו "מסה על עקרונות האוכלוסייה" (1789) כי גידול האוכלוסייה יעלה תמיד על הגידול בהיצע המזון. הגידול הרב באוכלוסיית העולם הביא גם לעליה במספר המקרים בהם נדרשת השתלת איברים לשם הצלת חיים. ההיסטוריה הוכיחה כי מלתוס בחזונו טעה. הטכנולוגיה התפתחה והביאה לתמורה במאפייני אוכלוסיית העולם. האוכלוסייה המשיכה לצמוח אך נלמדו שיטות לצמצום הפער בין הביקוש למזון וההיצע. גם בתחום השתלות האיברים עושה הטכנולוגיה שמות ואנו נזכה לראות כיצד הרפואה המתקדמת מנצלת את משאביה בצורה יעילה לטובתו של המין האנושי. סקירת המצב המשפטי בישראל ובעולם מצביעה על אמונה מושרשת כי יש לאסור סחר באיברים באופן גורף. לדעתי, קיצוניות שכזו, סופה להביא לידי מצב בו יפרצו כל המגבלות, באופן בלתי

חוקי וללא פיקוח נאות. הפעילות בנושא חייבת להיות כלל עולמית. אחרת, מדינות בודדות (כדוגמת סין) יזנבו בשאר אומות העולם בתמיכה בסחר באיברים והפיכתו ל"משאב לאומי" ובכך עלולים להיפגע רבים. באשר לשאלת היות הגוף נכס, אין ספק כי הדעות חלוקות. בראותי בלדר איברים רץ על צידינית ההעברה ממסוק לחדר הניתוחים, לא מתערער ספק בלבי לגבי התשובה לשאלה זו. לאיברים קיים ערך! דבר בעל ערך אינו יכול אלא להיחשב כנכס. אמת היא כי מבחינה אתית עולות סוגיות רבות הדורשות דיון והבהרה. מאחר וערך החיים מצוי בראש מעייניי, לא רק מהשאלה האם יחיה או ימות האדם אלא גם מה תהיה איכות חייו, נוטה דעתי לצדד באפשרות של מסחר באיברים להשתלה. אינני רואה כל טעם בהטלת איסור על אב עני, למכור אחת מכליותיו, לשם טיפול במחלת ביתו הקטנה. מקרה שזא אינו פרי הדמיון כי אם התרחש באנגליה. מאחר וקיים חוק ה-HOTA, הילדה נפטרה, חולה אשר יכול היה ליהנות מהכליה נפטר בהמתנה והאב נותר לבדו, יודע כי יכול היה לעשות דבר כדי לסייע לביתו ולמרות זאת היא מתה בין זרועותיו. במצב זה, כולם מפסידים. סבור אני כי על החברה האנושית לאמץ גישה שונה, סוציאלית יותר. יש לעקור את ההנחה כי לחיי אדם אין אפשרות להצמיד ערך כלכלי. ערך חיי האדם הוא ככל אשר הפרט יכול לשלם כדי להצילם או לשפרם. מוסרית, אין לדעתי לאסור על אדם לשפר/להציל את חייו. אי לכך, יש להתיר סחר באיברים מחד ולהגביר את האכיפה על גנבי האיברים מאידך. הנני מאמין אדוק בכוחות השוק. השוק החופשי מביא מדי יום ביומו למיקסום הרווח לחברה בשווקי המתכות, התבואה והמניות. ההצעה למיסוד בורסה לאיברים מן המת, כפי שהוצגה לעיל, אינה סוף פסוק. קיימות ווריאציות שונות אשר ניתן לערוך ולשכלל. בנוסף, באם ימצא כי אין בה די כדי לספק את הביקוש הרב לחיים, ניתן להפעיל בנוסף עליה שוק של איברים מן החי.